

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

Izvanredni studij bibliotekarstva

Ak. god. 2016./2017.

Jasmina Rep

**Ustroj zavičajnih zbirki narodnih knjižnica u Koprivničko – križevačkoj
županiji**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

UVOD	4
1. Zavičajna zbirka	5
1.1. Određenje pojma	5
1.2. Ustroj i zadaća zavičajnih zbirki	6
1.3. Sadržaji i vrsta građe zavičajnih zbirki	7
1.4. Nabava građe za zavičajnu zbirku	8
1.5. Obrada građe u zavičajnim zbirkama	9
1.6. Zaštita zavičajne građe	9
1.7. Zavičajne zbirke – problemi i rješenja	10
1.7.1. Problem prikupljanja radijskih emisija i ostale audiovizualne, vizualne i audio građe.	10
1.7.2. Potreba za suradnjom knjižnica, arhiva i muzeja u očuvanju izvora lokalne kulture....	12
1.7.3. Nedostatak stručnog osoblja.....	13
1.7.4. Međunarodni dokumenti i hrvatski pravni propisi	14
2. Zavičajne zbirke narodnih knjižnica Koprivničko – križevačke županije.....	15
2.1. Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica.....	15
2.1.1. Zavičajne zbirke u Knjižnici i čitaonici 'Fran Galović'	17
2.1.2. Zavičajna zbirka 'Caproncensis'	17
2.1.3. Zbirka dr. Leandera Brozovića.....	19
2.1.4. Zbirka Olivije Fištrović	20
2.1.5. Donacije Paje Kanižaja i Sunčanice Tuk.....	21
2.1.6. Smještaj i obrada građe	21
2.1.7. Proces digitalizacije zavičajne građe.....	22
2.2. Gradska knjižnica Đurđevac.....	23
2.2.1. Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Đurđevac	24
2.2.2. Obrada i zaštita zavičajne građe	25
2.3. Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci	26
2.3.1. Zavičajna zbirka 'Crisiensia'	26
2.3.2. Sadržaj zbirke	27
2.3.3. Obrada i zaštita zbirke	29
3. Tiskarstvo i nakladništvo u ulozi bogaćenja zavičajnih zbirki	31
3.1. Tiskara Vinka Vošickog.....	31
3.2. Tiskara Gustava Neuberga	32
3.3. Tiskara Vilka Schwartza.....	32
3.4. Tiskara Peroslava Ljubića	33

3.5. Tiskarstvo i nakladništvo danas.....	33
4. Promocija i informiranje javnosti o zavičajnim zbirkama.....	35
Zaključak.....	36
LITERATURA.....	37

UVOD

Diplomski rad prvenstveno se bavi ustrojem zavičajnih zbirki narodnih knjižnica u Koprivničko – križevačkoj županiji. Knjižnice koje su pristale sudjelovati u ovome radu su Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, Gradska knjižnica Đurđevac i Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci. Ove tri knjižnice ujedno su i najveće narodne knjižnice u županiji i posjeduju najuređenije i najvrijednije zavičajne zbirke. Moram napomenuti da na području županije postoji još nekoliko narodnih knjižnica te specijalnih i školskih knjižnica koje ustrojavaju i odražavaju zavičajne zbirke.

Kroz rad se najprije izlažu preporuke o ustroju zavičajnih zbirki te problemi ustroja zavičajnih zbirki, a kasnije se kroz rad obrađuje svaka zavičajna zbirka posebno. Naglasak je na obradi, zaštiti i očuvanju zbirki te procesu digitalizacije istih, ali se govori i o povijesti nastanka samih knjižnica i njihovih zavičajnih zbirki. Na samome kraju rada posebna poglavlja zauzimaju tiskarstvo i nakladništvo koje je na ovome području kroz povijest bilo izraženo i zahvaljujući kojem imamo brojna vrijedna dijela u zavičajnim zbirkama te poglavlje o važnosti i načinima promocije i informiranju lokalnog stanovništva o zavičajnim zbirkama.

U ovome radu može se vidjeti da su zavičajne zbirke uglavnom dobro obrađene i svaka od njih poštuje upute, smjernice, pravilnike i zakone prilikom ustroja zavičajnih zbirki. Koprivnička i križevačka knjižnica posjeduju veće zavičajne zbirke i puno više ulažu u njihov ustroj, dok đurđevačka knjižnica zbog nedostatka prostora, ali i stručnog osoblja pomalo stagnira u obradi zavičajne građe. Ipak, sve knjižnice prilikom obrade građe nemaju propuste i to zahvaljujući međusobnoj suradnji na razini županije. Sva obrađena građa je dostupna u elektorničkom katalogu, posebno je inventirana u papirnatim inventarnim knjigama, sadrži oznake zavičajnog fonda, nalazi se uglavnom u zatvorenom pristupu dok se neka zavičajna građa, ona novijeg datum nalazi i u slobodnom pristupu.

1. Zavičajna zbirka

1.1. Određenje pojma

Termin 'zavičajna zbirka' podrazumijeva zbirku odabrane, prikupljene, sređene i obrađene građe bilo koje vrste koja kroz svoj sadržaj predstavlja određeno zemljopisno područje. Da bismo pobliže odredili termin 'zavičajne zbirke', trebali bismo razumijeti njezine ključne riječi. Riječ „zavičaj“ u širem značenju podrazumijeva područje koje je šire od mjesta rođenja, a koje je određeno administrativnim, povijesnim ili drugim granicama. Značenjsko obilježje riječi „zbirka“ na području knjižničarske struke odnosi se na sveukupnu građu koju knjižnica posjeduje i koja se planski prikuplja, obrađuje, čuva i daje korisnicima na korištenje. Također, riječ „zbirka“ odnosi se na građu koja ima zajedničke karakteristike određene prije njezinog prikupljanja.¹

S obzirom na gore navedeno, zavičajnu zbirku možemo definirati kao sustavno prikupljenu, uređenu i obrađenu knjižničnu građu koja se svojim sadržajem odnosi na zavičaj, a pripada joj i građa koja je objavljena, tiskana ili nastala na teritoriju zavičaja. Važnost prikupljanja zavičajne zbirke očituje se u mogućnosti svestranog upoznavanja zavičaja, njegove prošlosti, ali i sadašnjosti. Njezina vrijednost je znanstvena, dokumentacijska, povijesna, umjetnička i praktična. Građa zavičajne zbirke prikazuje život jedne zajednice, jednog područja, od samih početaka pa do danas. Zavičajna zbirka obuhvaća sva područja djelovanja lokalne zajednice: povijesni, gospodarski i društveni razvoj, socijalnu i političku strukturu, kulturu, tradiciju i umjetničko stvaralaštvo.²

Zavičajne zbirke se u cijelom svijetu najčešće temelje pri narodnim knjižnicama. Prva zavičajna zbirka utemeljena je davne 1884. godine u Engleskoj, dok se u Hrvatskoj prva zavičajna zbirka utemeljuje 1954. u Zagrebu pod nazivom *Zagrabiensia*. Nakon toga slijede zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama u Bjelovaru, Karlovcu, Osijeku, Sisku, Varaždinu i

¹ Tošić – Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu 1, 1(2010), 307 – 314. Dostupno i na: <http://hrcak.srce.hr/55005> [citirano: 2017-08-15].

² Hrvatsko knjižničarsko društvo. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // HKD novosti (2009). [citirano:2017-08-15]. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

Vinkovcima, da bi do kraja 1976. u Hrvatskoj bilo svega 13 zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama, a danas se taj broj znatno povećao.³

Iz područja koja zavičajna zbirka obuhvaća može se uvidjeti da ona prelazi okvire narodnih knjižnica i postaje zadaća i interes svakog pojedinca, ali i društvene zajednice u cjelini. Građa zavičajne zbirke je zbog tematske raznolikosti i bogatstva korisna širokom krugu ljudi – znanstvenicima i istraživačima, novinarima, lokalnim društvima, udrugama, ustanovama i organizacijama za izradu članaka, monografija, dokumentarnih filmova, postavljanje izložbi i sl.⁴

1.2. *Ustroj i zadaća zavičajnih zbirki*

Ustroj zavičajnih zbirki jedna je od glavnih zadaća narodnih knjižnica, a regulirana je Zakonom o knjižnicama (*Narodne novine*, br. 105/97., čl. 37), Standardima za Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (*Narodne novine*, br. 58/99., čl. 6 i čl. 10), Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj, Općim odredbama (*Narodne novine*, br. 43/2001., čl.9) te IFLA-inim i UNESCO – vim Smjernicama za razvoj službi i usluga.⁵

Ustroj zavičajnih zbirki je dugotrajan proces na kojem treba raditi stručno osoblje koje ima jasnu koncepciju, koje je osposobljeno za istraživački rad na prikupljanju i popunjavanju zbirke, za praćenje nakladničke i tiskarske produkcije, selekciju i obradu građe te čuvanje i zaštitu. Svaka narodna knjižnica dužna je osnovati i održavati zavičajni fond, a veličina fonda će ovisiti o veličini knjižnice.⁶ Iako je održavanje zavičajne zbirke u pravilnicima i zakonima primarno zadatak narodnih knjižnica, brojni su primjeri specijalnih i školskih knjižnica koje održavaju i uređuju zavičajnu zbirku.

Prilikom ustrojavanja zavičajne zbirke važno je odrediti teritorijalni opseg zbirke što bi značilo da zavičaj može biti jedno mjesto ili naselje, ali i njegova šira okolina ili čak jedna regija. Kako bi se odredila granica zavičajne zbirke u obzir se uzimaju dva faktora: administrativno – teritorijalna podjela i povijesno – kulturni razvoj. Kada uzmemo u obzir ova dva kriterija, zavičajna zbirka može biti lokalna ili mjesna, koja se odnosi na područje određenog naselja, sela ili grada, subregionalna koja pokriva područje određenog mjesta i

³ Tošić Grlač, S. Hebrang Grgić, I. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova / 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj ; uredila Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 51 – 64.

⁴ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 3.

⁵ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 1.

⁶ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 3.

njegove šire okoline i regionalna koja, kao što joj i sam naziv kaže, pokriva područje županije pa i šire. Valja napomenuti da su jednom utvrđene granice zavičajne zbirke sklone promjenama te ih je potrebno, u dogovoru s drugim knjižnicama, mijenjati.⁷

1.3. Sadržaji i vrsta građe zavičajnih zbirki

Zavičajna zbirka obuhvaća građu koja se svojim sadržajem odnosi na zavičaj i građu koja je tiskana, izdana ili nastala u zavičaju. Sadržaj građe opisuje sva zbivanja, događaje, ponašanje, djelovanje ljudi na određenom području, ali i sve ono što je na bilo koji način vezano uz zavičaj. Publikacije koje su posvećene zavičaju najčešće su znanstvenog ili stručnog karaktera, ali i literarne i umjetničke vrijednosti. U zavičajnu zbirku ulaze i publikacije koje sadrže materijale o zavičaju kao i one koje su nastale na osnovi lokalnih materijala (publikacije raznih udruga, lokalnih vlasti i sl.). Podrazumijeva se da će u zavičajnu zbirku biti uvršteni radovi istaknutih pojedinaca (znanstvenika, umjetnika, kulturnih i javnih djelatnika) koji su rođeni ili jedno vrijeme živjeli na području koje obuhvaća zavičajna zbirka. Pojedinci koji nisu rođeni na području zavičaja, ali su svojim radom doprinijeli razvoju zavičaja trebaju se uvrstiti u zavičajnu zbirku. Osim njihovih radova, knjižnice su dužne prikupljati dokumente i podatke koji se odnose na značajne pojedince.⁸

Prilikom formiranja zavičajne zbirke ne smijemo zanemariti mjesnu tiskarsku djelatnost. Naime, publikacije izdane, tiskane ili nastale u zavičaju do 1945. godine po izdavaču ili tiskaru su vezane za zavičaj i temelj su za proučavanje povijesti knjige i tiskarstva te kao takve ulaze u zavičajnu zbirku bez obzira na sadržaj.⁹

Ipak, uključivanje građe tiskane u zavičaju u zavičajnu zbirku ovisi o odluci knjižnice. Svaka knjižnica može se odlučiti za dva pristupa - prikupljati svu građu koja je bilo kada tiskana na području zavičaja ili donijeti odluku o neprikupljanju građe tiskane nakon 1945. budući da nakon Drugog svjetskog rata tiskarstvo postaje komercijalizirano i rašireno. Tako djela tiskana do 1945. godine imaju veliku vrijednost budući da je postojanje lokalnih tiskara u

⁷ Vuković – Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 114.

⁸ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav.dj., str. 4.

⁹ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 4.

tome razdoblju ukazivalo na kulturni razvitak nekog područja. Nakon 1945. postojanje tiskara prestaje biti znakom kulturnog razvitka i veže se uz komercijalizaciju tiskarstva.¹⁰

Što se tiče vrste knjižnične građe u zavičajnoj zbirci ona obuhvaća sve vrste knjižnične građe, u svim formatima i na svim medijima. To znači da u zavičajnu zbirku ulaze tiskane publikacije (monografije, serijske publikacije, sitni tisak), rukopisna građa (dnevници, bilješke značajnih pojedinaca), polupublikacije (materijali sa sjednica, zapisnici, društveni planovi i proračuni, završni računi, prospekti, katalogi), kartografska građa, note, audio, vizualna, audiovizualna građa, elektronička građa i preformatirana građa.¹¹

1.4. Nabava građe za zavičajnu zbirku

Kontinuirana istraživanja, pronalaženje pouzdane dokumentacije, praćenje tiskarske i izdavačke produkcije te stalna komunikacija s institucijama, antikvarijatima i privatnim osobama temelj su izgradnje kvalitetne i potpune zavičajne zbirke. Potrebno je pratiti bibliografije, konzultirati enciklopedije, kataloge izdavačkih kuća i većih knjižnica.¹²

Prilikom nabave građe za zavičajnu zbirku trebamo imati na umu da ona nije okrenuta samo suvremenim publikacijama. Knjižnice trebaju svoj fond popunjavati starijim publikacijama koje nedostaju, a za što se vodi posebna kartoteka desiderata. Da bi se uopće došlo do starije građe dobro je postaviti oglas u novinama ili u samoj knjižnici o tome da se prikupljaju starije publikacije, stare razglednice mjesta i sl.¹³

Pri odabiru građe potrebno se ograničiti samo na onu koja je zaista potrebna i odgovara mjerilima pojedine zavičajne zbirke. Od efemerne građe potrebno je izdvojiti samo onu koja je sadržajno vrijedna, a građa čiji sadržaj ponavlja općepoznate podatke o zavičaju ne ulazi u zavičajnu zbirku. Od beletristike, trebalo bi odabirati samo djela koja umjetnički prikazuju život stanovnika zavičaja ili određeno povijesno razdoblje.¹⁴

Nabava se vrši kupnjom, darom ili zamjenom, a zavičajni fond se popunjuje tekuće ili restrospektivno. Tekuća nabava bi svakako trebala biti prioritetna, ali ju treba pomno

¹⁰ Tošić Grlač, S.; Hebrang Grgić, I. Nav. dj., str. 53

¹¹ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 6.

¹² Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 9.

¹³ Vuković – Mottl, S. Nav. dj., str. 117.

¹⁴ Tošić Grlač, S.; Hebrang Grgić, I. Nav. dj., str. 54

isplanirati i vršiti je sustavno. Posebnu vrijednost mogu imati darovi pojedinaca, ustanova, udruga ili organizacija.¹⁵

1.5. Obrada građe u zavičajnim zbirkama

Obrada zavičajne zbirke podrazumijeva: inventarizaciju, klasifikaciju, predmetnu obradu, katalogizaciju i signiranje. Za građu zavičajne zbirke vode se posebne knjige inventara i to za svaku vrstu građe, a građa se klasificira po pravilima Univerzalne decimalne klasifikacije.

Predmetna obrada je važan korak u obradi građe zavičajne zbirke prilikom koje se moramo voditi dvama važnim načelima. Predmetna odrednica mora biti adekvatna predmetu djela (ne smije biti ni šira ni uža), a isti predmet uvijek mora biti iskazan istom odrednicom. Kako bi računalo moglo pretražiti građu po predmetnim odrednicama bez obzira na njihov redoslijed unutar predmetne odrednice, potrebna je adekvatna programska podrška, stroga kontrola termina i jednoznačna uporaba interpunkcijskih znakova.¹⁶

Odrednice i redalice formiraju se prema Pravilniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone, a kataložni opis za monografske publikacije izrađuje se prema Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone. Za sve ostale vrste građe primjenjuju se specijalizirani međunarodni standardi za bibliografski opis (ISBD-i). Opisi trebaju biti najpotpuniji što znači da se trebaju bilježiti svi naslovi, svi autori (teksta, ilustracija, fotografija, nota...), podaci o izdanju, tiskari, izdavaču, iscrpan materijalni opis te potpun opis nakladničke cjeline i detaljne napomene. Kod signiranja potrebno je voditi računa o specifičnostima pojedine vrste građe, a na naljepnici sa signaturom potrebno je dodati i oznaku zbirke.¹⁷

1.6. Zaštita zavičajne građe

Knjižnična zavičajna zbirka ima svoju vrijednost za buduće generacije. Ona dokumentira prošlost, dokaz je postojanja jedne zajednice, čuva kulturu i pisanu riječ značajnih pojedinaca. Upravo zbog njezine neprocjenjive vrijednosti, važno ju je očuvati. Da bi se građa očuvala još dugo vremena, potrebna je primjerena zaštita takve građe.

¹⁵ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 10 .

¹⁶ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 10 – 11.

¹⁷ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 11.

U *Preporukama za ustroj zavičajne zbirke* stoji kako se prije svega trebaju osigurati inventarne knjige i katalozi zavičajnih zbirki, a preporuča se njihovo mikrofilmiranje. Nisu samo inventarne knjige i katalozi ono što se treba očuvati. Knjižničnu zavičajnu građu treba čuvati u njezinom originalnom obliku, bez poduzimanja radnji kojima bi se fizički izgled ili sadržaj knjižnične jedinice promijenio. Građa ne smije biti dostupna u slobodnom pristupu, police trebaju biti odmaknute od poda i stropa barem desetak centimetara. Zemljopisne karte, razglednice, plakati i sl. drže se u posebno izrađenim ormarima s ladicama, brošure se stavljaju u tvrde omotnice jer su osjetljive na savijanje i sl.¹⁸

Donacije i ostavština se čuvaju kao cjelina bez obzira na vrstu građe, a rijetka i vrijedna građa trebala bi se čuvati u trezorima. S obzirom na to da je građa podložna različitim štetnim djelovanjima (fizičkim, kemijskim i biološkim) potrebno ju je na maksimalno zaštititi. Posebna se pozornost obraća na temperaturu prostorije u kojoj je smještena zavičajna zbirka, vlažnost zraka i svjetlost. Svaka vrsta građe ima svoje uvjete pod kojima mora biti pohranjena.¹⁹

Kako bi se provela pravilna zaštita građe potrebno je proučiti *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe* jer je građa zavičajnih zbirki najčešće građa starijeg podrijetla, na starijem materijalu i podložna promjenama i propadanju. Stoga ju je potrebno na vrijeme zaštititi. Jedan od standardnih materijala pri zaštiti knjižnične građe su zaštitne folije kojima se oblažu knjige koje se prilikom zaštite trošne i osjetljive građe ne smiju koristiti. Kada je riječ o neknjižnoj, multimedijalnoj građi, starija građa se treba na vrijeme preformatirati na tehnološki stabilniji medij, dok se građa poput fotodokumenata, filmova ili zapisa na magnetskim i optičkim diskovima treba pohraniti u zaštitne omotnice ili kutije.²⁰

1.7. Zavičajne zbirke – problemi i rješenja

1.7.1. Problem prikupljanja radijskih emisija i ostale audiovizualne, vizualne i audio građe

Zavičajni povijesni dokumenti najvrjedniji su izvori informacija o povijesti i određenim situacijama u nekim regijama, a neophodni su za znanstvena istraživanja u brojnim znanstvenim područjima. Pisani i tiskani zavičajni dokumenti najčešće su arhivirani, ali poseban problem je i druga vrsta građe – audiovizualna, vizualna i audio građa, odnosno medijska građa koje je u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica slabo ili gotovo nimalo

¹⁸ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 12.

¹⁹ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 13.

²⁰ Batur, M.; Barbarić, A. Audiograđa kao dio zavičajne zbirke u narodnoj knjižnici : studija slučaja radijskih emisija Ivana Hermana. // *Libellarium : journal for the research of writing, books, and cultural heritage institutions* 9, 1(2016), 1-30. DOI: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/254>

zastupljena. Medijska građa vrijedan je izvor za otkrivanje duha vremena i interpretacije povijesnih i društvenih kretanja.²¹

Audiograđa se odnosi na gramofonske ploče, audiokazete i druge prijenosne nosače zvuka sa skladbama zavičajnih skladatelja, glazbom lokalnih izvođača, narodnom glazbom zavičaja, zvučnim knjigama pisane ili usmene književnosti, intervjuima, govorima i drugim zapisima zavičajnih ljudi ili zavičajnih tema. Vizualna građa odnosi se na grafike, crteže, portrete, fotografije, razglednice i dr. Audiovizualnu građu čine videokazete i DVD-ovi s filmovima svih žanrova, televizijskim emisijama i videozapisima vezanim uz zavičajne teme.²²

Kada govorimo o formiranju zavičajnih zbirki i građi koja ulazi u zavičajne zbirke, rijetko ili gotovo nigdje se ne spominju programi lokalnih radijskih stanica, bogat izvor kulturnih i umjetničkih emisija koje obrađuju teme lokalne kulture i zavičajne tradicije. Radijske emisije uz standardni jezik donose lokalne govorne idiome, dijalekt ili dijalektno obojen govor. Upravo zbog toga ovakvi medijski oblici su potencijalni izvor zavičajne kulture, predstavljaju kulturni identitet jedne zajednice.

Ipak, ova građa izostaje iz zavičajnih zbirki jer dolazi u nestabilnom obliku, medijskom obliku koji predstavlja veliki problem za čuvanje u ustanovama zaduženima za očuvanje kulturne baštine.²³

Radijske emisije koje obrađuju zavičajne teme predstavljaju specifičan slučaj. Budući da lokalne radio postaje emitiraju brojne radijske emisije na temu zavičajnosti i predstavljaju jezično i kulturno bogatstvo, definitivno pripadaju zavičajnim zbirkama. Međutim, čest je slučaj da se radijskim emisijama zavičajnog karaktera može pristupiti zbog ograničenja po kategoriji oblika te djelomično zakonima o autorskim pravima. Spretnim tumačenjem iznimaka zakonskih akata i korištenjem specifičnosti poslovanja zavičajnih ustanova moguće je ishoditi dozvole koje će omogućiti da ova vrsta građe postane fiksiran dio zavičajne zbirke. Naime, prilikom pripreme radijskog programa organizacija za radiodifuziju ima pravo snimiti efemernu snimku određenog autorskog djela na nosač zvuka te snimku pohraniti u vlastitom ili službenom arhivu. Prema tome, radijska postaja može izrađivati efemerne snimke i takve predavati u narodnu knjižnicu kako bi se pohranile u zavičajnu zbirku. Često se događa da narodne knjižnice ne zahtijevaju od radijskih postaja takve snimke, a postoje i neki slučajevi, poput slučaja uništavanja radijskih programa i radijskih emisija radi osiguravanja prostora za

²¹ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 7

²² Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 8

²³ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 3

nove arhivske materijale (što se dogodilo sa radijskim emisijama Ivana Hermana u Županji). Ako se prije uništavanja građe ne izvrši migracija sadržaja, vrijedne se radijske emisije nepovratno izgube.²⁴

Radijski program po prirodi medija ne ulazi u obavezne primjerke jer se program radijskim emitiranjem iznosi javnosti, ali nije izdan u fiksiranome obliku, a ne podrazumijeva se ni da je prije izvođenja bio izdan ili će biti izdan nakon prve objave u radijskom programu. Ako je dio radijskog programa bitan za zavičaj, na knjižnici je da pokrene inicijativu migracije željenih sadržaja, njihove digitalizacije i priređivanja izdanja za objavu. Povodom izdavanja te vrste građe treba organizirati predstavljanje novog izdanja u knjižnici i organizirati promidžbene aktivnosti. Problemi knjižnica u većini slučajeva su financijske prirode stoga je potrebno povezati knjižnicu s drugim ustanovama u kulturi i zajedničkim sredstvima omogućiti izdavanje i očuvanje ovako važne građe.²⁵

Radijski programi obiluju temama lokalne kulture i zavičajne tradicije, ali su često zanemareni i izostavlja ih se prilikom prikupljanja i pohrane građe u svrhu očuvanja za buduće naraštaje.²⁶

Zavičajne zbirke mogu sadržavati djela koja imaju status kulturnog dobra, ali postoje i nematerijalna kulturna dobra. Nematerijalna kulturna dobra ili izvori o njima također mogu biti dijelom programa koji se emitira radijskim valovima. Efemerne snimke koje se izrađuju u sklopu pripreme radijskog programa na taj način mogu postati temelj očuvanja građe kulturnog dobra. Stoga se predlaže sustavno izrađivanje zapisa radijskih snimaka kako bi se zaštitilo to kulturno dobro.²⁷

1.7.2. Potreba za suradnjom knjižnica, arhiva i muzeja u očuvanju izvora lokalne kulture

Problem u čuvanju izvora lokalne kulture proizlazi iz neplanskog i nesustavnog čuvanja što i ne čudi jer stupanj organiziranosti ovisi o financijskim mogućnostima, ali i inicijativi lokalne zajednice i potencijalima usmjerenim na kulturu i zavičaj.²⁸

Čuvanje izvora lokalne kulture nije samo zadatak knjižnica već i drugih kulturnih i informacijskih ustanova poput muzeja ili arhiva. Vodeći se tom mišlju, 2002. godine IFLA je

²⁴ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 22 - 23

²⁵ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 24

²⁶ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 25

²⁷ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 14

²⁸ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 4.

osnovala Sekciju za genealogiju i zavičajnu povijest čija je misija javno zagovaranje zavičajne kulture u najširem smislu, a kojom se potiče ujedinjavanje usluga ustanova u kulturi (arhiva, muzeja i knjižnica) te rad na osuvremenjivanju pristupa zavičajnoj građi kroz mrežna sučelja i digitalne izvore. Pozitivan primjer očuvanja kulture je Kina gdje su knjižnice provodile nekoliko projekata vezanih za digitalizaciju izvora, elektroničke i mrežne kataloge koji su pridonijeli efektivnijem i ekonomičnijem integriranju i ujednačavanju izvora građe koja se nalazi u različitim institucijama.²⁹

Dopunom IFLA – inog Manifesta iz 2009. godine predlažu se nove ideje za unaprjeđenje knjižničarskih službi i usluga u kojem se predlaže da narodne knjižnice budu kulturna središta, kombinacija arhiva, muzeja i knjižnice. Narodne knjižnice budućnosti su ustanove za značajkama i arhiva i muzeja što bi bio jedan veliki iskorak u odnosu na poželjnu suradnju baštinskih ustanova. Takva ustanova, 'kombinirana knjižnica', bila bi idealno rješenje financijskih problema. Spajanjem ustanova očuvale bi se sve tri djelatnosti, a olakšalo bi se i organiziranje bogate i kvalitetne zavičajne zbirke budući da bi takva, hibridna knjižnica, na jednome mjestu okupljala knjižničnu, muzejsku i arhivsku građu sa sadržajem vezanim za zavičaj. Okupljanjem građe objedinili bi se i zapisi te bi se izrađivao samo jedan katalog umjesto više njih.³⁰

1.7.3. Nedostatak stručnog osoblja

Posebnost zavičajne zbirke je u tome što teži cjelovitosti – neprekidno se nadopunjuje novom građom, ali se pokušavaju nabavljati i starija izdanja koja svojim sadržajem zadovoljavaju mjerila za ulazak u zbirku. Budući da je zavičajna zbirka posebna zadaća svake narodne knjižnice, ona najčešće predstavlja velike probleme narodnim knjižnicama. Ono što nedostaje velikom broju narodnih knjižnica jest voditelj zbirke koji mora biti stručna osoba knjižničarskog obrazovanja, ali mora imati i znanja vezana uz zavičaj, njegovu povijest, kulturu, stanovnike, zemljopisne značajke i sl. Treba biti svestrana osoba, komunikativna, s razvijenim organizacijskim sposobnostima jer o njoj ovisi promidžba zbirke u zajednici i njezina iskorištenost za znanstvena i stručna istraživanja. Zadatak voditelja zbirke je organizacija izložaba, kontakt s medijima, suradnja s drugim organizacijama u zavičaju i sl.³¹

²⁹ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj. str. 4-5.

³⁰ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 9

³¹ Tošić Grlač, S. Hebrang Grgić, I. Nav. dj., str. 54.

1.7.4. Međunarodni dokumenti i hrvatski pravni propisi

Bilo da se radi o zavičajnim zbirkama u narodnim knjižnicama ili nekim drugim zbirkama, sve odredbe, upute, zakoni i podzakonski akti koji se odnose na narodne knjižnice, odnose se i na zavičajne zbirke. Upravo zato se one nigdje rječju ne spominju jer su zbirke niži pojam u odnosu na knjižnične zbirke koje su viši pojam.³²

Svaka bi narodna knjižnica trebala čitati i hrvatski *Zakon o knjižnicama, Standarde za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* te niz znanstvenih i stručnih knjiga i članka koje se bave ovom problematikom. Tu su i međunarodni dokumenti poput *IFLA-inog i UNESCO-ovog Manifesta za narodne knjižnice, Dopuna IFLA – inog Manifesta, IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* i dr.³³

Ipak, hrvatski zakonski i podzakonski akti su poprilično zastarjeli ili nedovoljno razrađeni te je 2013. izrađen *Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* koji bi, ako će biti prihvaćen, trebao zamijeniti postojeći *Zakon o knjižnicama*. Zavičajne zbirke u ovome prijedlogu zakonskog dokumenta navedene su izričito, a obaveze organizacije zavičajnih zbirki navedene su u posebnim zadaćama narodne knjižnice. Prema *Prijedlogu* narodne knjižnice imaju uvjetovanu zadaću izgraditi lokalne i/ili regionalne zavičajne zbirke u skladu sa standardima, pobrojane su svrhe prikupljanja obaveznog primjerka i stvaranje zavičajne zbirke.³⁴

Sam naziv narodnih knjižnica upućuju na to da su povezane s narodom i trebale bi predstavljati središte lokalne zajednice gdje se mještani okupljaju, obrazuju i informiraju. Upravo zato sve službe u narodnoj knjižnici trebaju biti usmjerene lokalnim potrebama, onome što mještani traže, a što i IFLA u svojim smjernicama iz 2011. ističe da osnivanjem zavičajne zbirke narodne knjižnice ispunjavaju svoje osnovne ciljeve – sakupljanje, čuvanje i promidžbu lokalne kulture.³⁵

³² Tošić Grlač, S.; Hebrang Grgić, I. Nav. dj., str. 55

³³ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 8

³⁴ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 10

³⁵ Batur, M.; Barbarić, A. Nav. dj., str. 12

2. Zavičajne zbirke narodnih knjižnica Koprivničko – križevačke županije

U Koprivničko – križevačkoj županiji postoji nekoliko narodnih knjižnica, ali su u radu pristale sudjelovati samo tri narodne knjižnice, a ujedno su to i najveće narodne knjižnice u županiji. Radi se o gradskim knjižnicama: Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, Gradska knjižnica Đurđevac i Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci. Svaka od tih knjižnica ima bogatu zavičajnu zbirku.

2.1. Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica

Koprivnica je zbog svojeg atraktivnog gospodarskog i prometnog položaja oduvijek bila jedno od glavnih središta Sjeverne Hrvatske koju se smatralo 'vratima' prema Republici Mađarskoj. Zbog svoje izrazite gospodarske važnosti, stanovništvo se povećavalo, mjesto se razvijalo te je postupno dolazilo i do pojave prvih knjižnica i čitaonica.³⁶ Razumijevanje povijesti današnje narodne knjižnice u Koprivnici usko je vezano uz osnivanje, ali i ukidanje brojnih čitaonica i knjižnica na području grada Koprivnice.

Najstariji podatak o javnoj knjižnici u Koprivnici odnosi se na knjižnicu rimokatoličke Župe sv. Nikole biskupa iz 1650. godine. Bogat kulturni i društveni život u 19. stoljeću u kojem su važnu ulogu imala kulturno – prosvjetna društva, doveo je do djelovanja mnogih narodnih čitaonica i knjižnica iz kojih će se kasnije razviti današnja Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović'. U vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda, točnije 1847. godine osniva se prva koprivnička čitaonica tzv. kasino o čemu podatke možemo pronaći i u *Novinama horvatsko-slavonsko-dalmatinskim*. Održavanje čitaonica od tada doživjelo je mnoštvo uspona i padova.³⁷

Osnivanjem prve čitaonice 1847. godine pokrenuto je daljnje osnivanje različitih čitaonica čiji je primarni cilj bio obrazovati narod, podupirati nabavu knjiga i časopisa te utjecati na društveni život građana. Čitaonice su bile i središta u kojima su se okupljali građani i igrale kartaške igre, a uključivala se i u dobrotvorni rad.³⁸ Primjeri takvih čitaonica bile su *Narodna*

³⁶ Petrić, H. Prve knjižnice i čitaonice u Koprivnici (1650. - 1869.) // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 16 – 30.

³⁷ Petrić, H. Nav. dj., str. 20 – 23.

³⁸ Strmečki, J. Čitaonice i knjižnice u Koprivnici (1871. – 1945.) // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 30 – 42.

čitaonica osnovana 1867. i *Trgovačko – obrtnička čitaonica* iz 1869. koje su se 1889. udružile u jednu.³⁹

Prvi svjetski rat donio je brojne zabrane i gašenja društava pa su se do toga vremena zatvorile postojeće čitaonice. Prva knjižnica javnog karaktera u gradu koja je bila otvorena za sve slojeve građanstva utemeljena je tek 1928. godine. Osnivači su bili studenti okupljeni oko *Kluba akademičara* čiji je glavni zadatak bio osnivanje knjižnice. Knjižnica je organizirala razne izložbe, koncerte, zabave, prikazivanje filmova i predstava, a prihod se trošio na nabavu knjiga za knjižnicu koja je bila dostupna svim građanima i to besplatno. Tijekom Drugog svjetskog rata knjižnica je prestala s radom.⁴⁰

Nakon Drugog svjetskog rata osniva se knjižnica u sastavu Doma kulture, ali se njeno djelovanje nije razlikovalo od dotadašnjih koprivničkih knjižnica i čitaonica. Zbog brojnih financijskih i poslovnih problema, *Knjižnica 1967.* gubi samostalnost i postaje sastavni dio *Muzeja grada Koprivnice*. U razdoblju od 1976. do 1980. uvjeti knjižnične djelatnosti su se poboljšali – povećava se broj zaposlenih, broj članova, osniva se Bibliobusna služba, fond se povećava, osnivaju se različiti odjeli i sl. Ubrzo *Gradska knjižnica* dobiva vlastiti prostor, zgradu na glavnom koprivničkom trgu. 1991. godina označava prekretnicu u radu koprivničke *Gradske knjižnice i čitaonice* koja ponovno, nakon 24 godine, postaje samostalna ustanova i djeluje pod nazivom *Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica*. Ime je dobila po zavičajnom pjesniku i jednom od najznačajnijih književnika hrvatske moderne.⁴¹

Od tada pa do danas Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica redovno nastoji podizati postojeće razine u obavljanju temeljnih djelatnosti i usluga bez obzira na dob, rasu ili nacionalnu pripadnost, vjersko ili političko opredjeljenje, u različitim oblicima i pomoću najnovijih tehnologija. Knjižnica redovito potiče čitanje i pismenost na suvremenim i tradicionalnim medijima, cjeloživotno učenje djece, mladih i odraslih, popularizaciju novih informacijsko – komunikacijskih tehnologija, podupire socijalnu inkluziju ranjivih skupina građana i sl.⁴²

³⁹ Petrić, H. Nav. dj., str. 26 – 27.

⁴⁰ Strmečki, J. Nav. dj., str. 36 – 39.

⁴¹ Sabolović – Krajina, D. Gradska knjižnica i čitaonica u Koprivnici 1945. – 1994. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650 – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 70 – 115.

⁴² Misija. / Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica. [citirano: 2017-08-17]. Dostupno i na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=22&n=2>

2.1.1. Zavičajne zbirke u Knjižnici i čitaonici 'Fran Galović'

Koprivnička knjižnica s prikupljanjem zavičajne građe započinje sedamdesetih godina 20. st. kada se još nalazila u sastavu Muzeja grada Koprivnice. Iako je u početku izgradnji zbirke problem stvarao nedostatak prostora, djelatnika i materijalnih sredstava, preseljenjem knjižnice u današnji prostor omogućeno je osnivanje posebne zbirke knjižne i druge srodne građe zavičajne tematike pod nazivom *Caproncesis*. Devedesetih godina dolazi do procvata izdavačke djelatnosti na području Koprivničko – križevačke županije, a koprivnička knjižnica, koja ujedno dobiva status matične knjižnice, svoj zavičajni fond obogaćuje mnogim novim djelima, kao i pretiscima stare građe kojoj se do tada nije pridavalo previše značaja.⁴³

Naziv zavičajne zbirke, latinsko ime *Capronca, Caproncensis*, naziv je za Koprivnicu. Područje koje ova zbirka obuhvaća je bilo područje nekadašnje općine Koprivnice, a statusom matičnosti, područje ove zbirke prošireno je i na brojne općine na koprivničkom području kao i druga podravska mjesta i gradove. Zavičajna zbirka *Caproncensis* je najopsežnija zbirka, a u koprivničkoj knjižnici može se još pronaći i *Zbirka dr. Leandera Brozovića*, izrazite kulturne i povijesne vrijednosti, koja sadrži najstarije i najvrjednije knjige koje knjižnica posjeduje te *Zbirka Olivije Fištrović*, jedna od najvećih izdvojenih zbirki knjiga na stranom jeziku među hrvatskim narodnim knjižnicama, a predstavlja vrijedan izvor iz područja društvenih znanosti. Knjižnica posjeduje i grafičko – slikovnu zbirku te dvije likovne donacije Sunčanice Tuk i Paje Kanižaja.⁴⁴

2.1.2. Zavičajna zbirka 'Caproncensis'

Kod osnivanja zbirke postavljena su dva kriterija: teritorijalni i autorski. Sadržajno se skuplja najraznovrsnija, pretežno tiskana građa koja treba ispunjavati tri kriterija: zavičajna tematika (koprivnička Podravina), građa tiskana ili izdana na koprivničkom području; vezanost autora uz koprivnički kraj. Građa u zbirci *Caproncensis* razvrstana je u devet osnovnih skupina: monografske publikacije, serijske publikacije, rukopisi, muzikalije, planovi mjesta i geografske karte, zvučna građa, slikovna građa, polupublicirana građa te efemerna građa.

⁴³ Ujlaki, K. Posebne zbirke Knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 161 – 171.

⁴⁴ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 161.

Monografije su stručno obrađene te su ujedno i najbrojnija građa unutar zbirke. Dio zbirke su i djela najznamenitijeg književnika Podravine, književnika Frana Galovića, ali i djela Antuna Nemčića Gostovinskog koji je živio i radio u Koprivnici, komediografa Đure Estera, Mihovila Pavleka Miškine i Đure Sudete. Među monografskim publikacijama mogu se pronaći i djela osoba koje su se bavile poviješću Podravine i Koprivnice, zemljopisnim, privrednim, prirodoslovnim i kulturnim temama poput djela Rudolfa Horvata, Blaža Mađera, Miroslava Dolenca Dravskog, Dragutina Feletara, Radovana Kranjčeva, Hrvoja Petrića, Milivoja Solara, Božene Loborec, Božice Jelušić, Paje Kanižaja, Božidara Prosenjaka i mnogih drugih.⁴⁵

Od serijskih publikacija, vrlo je vrijedna zbirka starih novina koje je u Koprivnici tiskao i izdavao Vinko Vošicki dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. Ova zbirka sadrži nepotpuna godišta *Koprivničkih novina* i *Koprivničkog Hrvata*. Dio zbirke je i list s najdužom tradicijom izlazenja u Koprivnici koji je pokrenuo *Klub akademičara*, a to je list *Podravske novine*. Danas kontinuirano izlaze *Glas Podravine*, *Podravski list* i *Podravka* te zbornici *Podravski zbornik*, *Hlebinski zbornik* i *Virovski zbornik*. Većina novina i časopisa koji su izdani na području koje pokriva zavičajna zbirka i koji govore o zavičaju su stručno neobrađeni i neuvedeni u elektronički katalog.⁴⁶

Od rukopisne građe, najvrjednija je rukopisna građa dr. Leandera Brozovića, utemeljitelja Muzeja grada Koprivnice i kolekcionara. Uglavnom se radi o raznim rukopisima i bilješkama iz osobne korenspondencije i još čeka obradu. Od rukopisa, veliku vrijednost imaju rukopisi koprivničke književnice Božene Loborec.⁴⁷

Zbirka starih razglednica je dobro ušćuvana. One su pravi dokaz kako je Koprivnica izgledala nekad, ali su i dokaz višejezičnosti koja je prevladavala na ovome području pa tako možemo naći razglednice čiji je tekst pisan, osim na hrvatskom, na mađarskom i njemačkom jeziku pa čak i esperantom. Razglednice su tiskane kod domaćih tiskara, a najveći broj potječe iz tiskare Vinka Vošickog. Slikovna građa ne sadrži samo razglednice, nego i grafiku koja prikazuje vedutu Koprivnice iz 1698. godine, likovne mape i kataloge izložbi velikana 'hlebinske škole' Ivana i Josipa Generalića, Ivana Lackovića Croate, Mirka Viriusa, Mije Kovačića, Ivana Večenaja, Krste Hegedušića, Josipa Turkovića, Mirka Horvata i drugih. Od akademskih umjetnika, monografijama i katalogima izložbi su zastupljeni Zlatko Kauzlarić Atač, Ivan Obsieger, Fedor Malančec, a likovnim mapama Darko Bakliža, Željko Mucko, Roman

⁴⁵ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 162.

⁴⁶ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 162 – 163.

⁴⁷ Ujlaki, K. Nav. dj., str.162.

Baričević i Sunčanica Tuk. U zavičajnoj se zbirci mogu pronaći i katalogi domaćih i stranih izložbi zavičajnih umjetnika, kao i svjetski poznatog karikaturiste Ivana Haramije – Hansa.⁴⁸

Zbirka sadrži preko 1 000 jedinica fotografija koje uglavnom prikazuju bogatu kulturnu djelatnost knjižnice od 1991. do 1998. godine. Fotografije su djelomično obrađene, nose oznake mjesta, vremena, događaja i prikazanih osoba. Drugio dio čini oko 300 crnobijelih fotografija koji još nije popisano i stručno obrađeno, a uglavnom se odnose na knjižnicu i grad, a prikazuju najrazličitija zbivanja i ljude iz bliže i dalje prošlosti, a među njima ima dokumenatarno i umjetnički vrlo vrijednih fotografija.⁴⁹

Multimedijalna građa u zavičajnoj zbirci *Caproncensis* broji preko 100 primjeraka audio, vizualne i audiovizualne građe – cd-e lokalnih autora i izvođača, audiokasete, VHS kasete, CD – ROM – ove, DVD-e. Zanimljivo je da se među tom vrstom građe mogu pronaći i video i zvučni zapisi književnih večeri koje su održane u Knjižnici.⁵⁰

2.1.3. Zbirka dr. Leandera Brozovića

Dr. Leander Brozović po struci je bio veterinar, a poznat je kao jedan od utemeljitelja veterine kao znanstvene discipline u Hrvatskoj. Veterina mu nije bila jedina zanimacija. Za vrijeme studija diljem Europe slušao je predavanja iz etnologije i etnografije, a bio je dobar u području povijesti arhitekture i likovne umjetnosti. Njegovo zanimanje za etnologiju i etnografiju rezultiralo je prikupljanjem povijesne i etnografske građe što je rezultiralo osnivanjem Muzeja grada Koprivnice. Iza sebe je ostavio više od stotinu stručnih i stručno – popularnih članaka iz područja veterine, etnografije, povijesti i likovne umjetnosti. Bio je poznat i kao bibliofil, a njegova privatna knjižnica dokaz je njegovog vrhunskog poznavanja knjiga. Najveći dio privatne knjižnice dr. Brozovića nalazi se u Knjižnici i čitaonici 'Fran Galović', dok se drugi dijelovi njegove zbirke nalaze u Muzeju grada Koprivnice, Društvu veterinara Hrvatske i u obitelji Brozović. Zbirka je stručno obrađena, odnosno klasificirana i katalogizirana, a sadrži 1 010 svezaka knjiga i 24 naslova časopisa.⁵¹

Građa u zbirci Brozović raspoređena je prema univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji, prema stručnom području. Posebnu vrijednost čine njezine najstarije knjige – *Historia Panonica sive*

⁴⁸ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 163 – 164.

⁴⁹ Strmečki, J. *Caproncensis* – zavičajna zbirka knjižnice i čitaonice Frana Galovića Koprivnica // Podravski zbornik 1998 – 1999. / Glavni urednik: Hrvoje Petrić. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1999. Str. 361 – 379.

⁵⁰ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 164.

⁵¹ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 165 – 166.

Hungaricum decades, djelo talijanskog humaniste Marka Antonija Bonifinija, izdana u Hannoveru 1606. Vrlo vrijedna su i četiri naslova koja datiraju iz 18. stoljeća:

1. *Practica nova imperialis saxonica rerum criminalium* njemačkog pravnog pisca Benedikta Carpzova iz 1723. Radi se o prvom svesku, prvog sustavnog djela njemačkog kaznenog prava pisanog u tri sveska
2. *De regno Dalmatiae et Croatiae* Ivana Lucića, oca hrvatske historiografije iz 1758.
3. *Historia regni Hungariae* tiskana 1758. mađarskog državnika Miklosa Istvanffyja
4. *Historiarum cathedralis ecclesiae zagrebiensis – parzis primae* Baltazara Adama Krčelića iz 1770. u kojem se piše o povijesti zagrebačke katedrale.

U zbirci se nalaze i djela iz 19. stoljeća koja čine najveći dio najstarijeg dijela zbirke. To su djela Franje Račkog, Bogoslova Šuleka i Ivana Kukuljevića Sakcinskog. Zbirka sadrži i djela Stjepana Radića, Frana Galovića te Miroslava Krležu.⁵²

Svaka knjiga ima Ex libris i ima izrazitu povijesnu i kulturnu vrijednost. Zbirka je s obzirom na starost u dobrom stanju, neke su knjige restaurirali stručnjaci u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Zbog svoje velike vrijednosti građa se može čitati u čitaoničkom prostoru uz nadzor knjižničara.⁵³

2.1.4. Zbirka Olivije Fištrović

Olivija Fištrović je knjižničarka koja dugi niz godina živi i radi u Chicagu u Sjedinjenim Američkim Državama. Njezina zbirka broji oko 1 200 knjiga isključivo na engleskom jeziku. Knjige su većinom američkih, ali i kanadskih i britanskih izdavača. Najstarije djelo u zbirci je knjiga francuskog povjesničara Francois Guizota o povijesti Francuske koje je izdano u New Yorku 1898. godine. Budući da je većina naslova izdana devedesetih godina 20. stoljeća, građa zbirke je relativno novijeg datuma. Knjige su očuvane i u dobrom stanju i slobodno im se može pristupiti.⁵⁴

Sadržajno se najveći broj knjiga odnosi na razdoblje uoči raspada bivše Jugoslavije i na devedesete godine prošlog stoljeća. To su djela uglednih svjetskih analitičara i povjesničara koji su analizirali diplomaciju, međunarodne odnose i ulogu međunarodne zajednice u tim zbivanjima. Drugi dio zbirke, odnosi se na knjige iz povijesti pojedinih zemalja i naroda te na

⁵² Ujlaki, K. Nav. dj., str. 167.

⁵³ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 167.

⁵⁴ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 168.

Prvi i Drugi svjetski rat te poslijeratnom razdoblju, krizi međunarodnih odnosa, 'hladnom ratu', diplomaciji i vanjskoj politici.⁵⁵

Vrijednost ove zbirke je u tome što veliku većinu naslova nema nijedna druga knjižnica u Hrvatskoj te za pojedine teme studenti i učenici mogu pronaći građu upravo u koprivničkoj knjižnici. *Zbirka Fištrović* predstavlja najveću izdvojenu zbirku građe na engleskom jeziku među narodnim knjižnicama u Hrvatskoj.⁵⁶

2.1.5. Donacije Paje Kanižaja i Sunčanice Tuk

Iako su mnogi koprivnički slikari knjižnici donirali svoja djela (Vlatko Vincek, Ivan Andrašić, Gordana Špoljar Andrašić), vrijednošću se ističe donacija zavičajnog autora i jednog od najznačajnijih suvremenih hrvatskih književnika Paje Kanižaja. Pajo Kanižaj je knjižnici poklonio originale ilustracija iz nekih svojih knjiga čiji su autori Ivan Generalić, Ivan Lacković, Ivan Rabuzin, Zlatko Kauzlarić – Atač, Ivica Antolčić i Oto Reisinger.

Posebno dragocjena i najobimnija donacija je donacija likovne umjetnice Sunčanice Tuk, koja broji oko pedeset radova.⁵⁷

2.1.6. Smještaj i obrada građe

Većina zavičajne zbirke smještena je na galerijskom prostoru Stručno – znanstvenog odjela. Multimedijalna građa se ne posuđuju izvan knjižnice. Većina građe nije dostupna u slobodnom pristupu i pristupa joj se uz nadzor knjižničara. Knjige su smještene na ustakljenim policama i zaštićene su magnetskom zaštitom od otuđivanja. Dio likovnih donacija je izložen u prostorima za korisnike, a dio u knjižničnim depoima poštujući najviše standarde zaštite takve vrste građe.⁵⁸

Danas je u zavičajnoj zbirci obrađeno 4 331 jedinica tekstualne, tiskane građe, 505 razglednica i grafičkih materijala, 83 jedinice AV građe i audio CD-a, 41 jedinica kompjutorskih medija i CD-a, 31 jedinica dvodimenzionalnih grafika, 25 jedinica projicirane filmske i video građe, 22 jedinice AV građe i video DVD-a, 2 video kasete, 2 jedinice kartografske građe, 2 kompjutorska medija na DVD-u te po 1 audio DVD i 1 CD.

⁵⁵ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 168.

⁵⁶ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 169.

⁵⁷ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 169 – 170.

⁵⁸ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 160 – 171.

2.1.7. Proces digitalizacije zavičajne građe

Knjižnica i čitaonica je među prvim narodnim knjižnicama u Hrvatskoj koja je uočila značaj i prednost digitalizacije zavičajne kulturne baštine. Tako je digitalizirala *Glas Podravine*, lokalni tjednik s najdužom tradicijom izlaženja nakon čega je pokrenula projekt *Digitalizirani koprivnički tisak* kojim su digitalizirane novine i časopisi: *Glas Podravine*, *Osvit* – časopis omladine Gimnazije Ivo Marinković Koprivnica (1953. – 1964.), *Susreti* – smotra suvremenih prosudbi mladih Podravine (1971.), *Ruke* – književni prilog *Glasa Podravine* (1977. – 1979.), *LOK*, list omladine Koprivnica (1979. – 1989.), *Koprivnički magnum* – tabloid (1990. – 1991.), *Novi magnum* – tabloid (1991.), *Podravski tjednik* – nezavisne novine (1992.) i *Koprivničke novine* – nezavisni tjednik (1995. – 1996.). Digitalizirana su i književna djela Frana Galovića u sklopu projekta *Fran Galović Online*.⁵⁹

⁵⁹ Ujlaki, K. Nav. dj., str. 165.

2.2. Gradska knjižnica Đurđevac

Grad Đurđevac prvi puta se spominje 1267. godine u ispravi kralja Bele, a kasnije 1334. godine iz popisa župe zagrebačke biskupije. Kasnije, Đurđevac gubi značenje naselja, a na važnosti dobiva utvrda Stari grad, srednjovjekovna građevina iz 14. st. Đurđevac je kroz povijest imao važnu obrambenu ulogu u vrijeme kada Turci prodiru na slavonske krajeve.⁶⁰

19. stoljeće za Đurđevac predstavlja stoljeće razvoja majstorskih cehova što za sobom povlači kulturni razvitak. Središnju ulogu u ispunjenu kulturnih potreba ondašnjih Đurđevčana odigrali su različiti oblici druženja – čitaonice, tamburaška i pjevačka društva, kazališni život.⁶¹

Prva čitaonička društva u Đurđevcu izrastaju iz pjevačkih društava čija je uloga bila druženje i usputno čitanje. Đurđevačko knjižničarstvo razvija se usporedno s otvaranjem prvih čitaonica i knjižnica u okolnim gradovima – Bjelovaru, Križevcima i Koprivnici. Ilirsko vrijeme bilo je pogodno za osnivanje čitaonica i knjižnica, a ta praksa se slijedila i u Đurđevcu pa tako prvi korijeni knjižničarstva u Đurđevcu datiraju iz 1876. godine. Dokaz tome su *Pravila Društva čitaonice gjurgjevačke* iz kojih je vidljivo da čitaonice nisu bile samo mjesto za čitanje u današnjem smislu, nego su promicale i ostale aspekte društvenog i kulturnog života. Društvo *Čitaonica gjurgjevačka* imala je veliku ulogu u širenju čitateljskih navika na narodnom jeziku budući da je do 1873. godine u Đurđevcu službeni jezik bio njemački.⁶²

Društvo čitaonice gjurgjevačke djelovalo je do 1906. kada se njegovo djelovanje nastavlja kroz *Pučku knjižnicu* koja 1907. mijenja naziv u *Hrvatska čitaonica u Gjurgjevcu* koja si daje u zadatak poticati obrazovanje među svojim članovima i podupirati narodnu književnost. Nabavljali su političke, beletrističke i strukovne časopise i knjige, priređivali su edukacije, a financirali su se od članarina, darova i prihoda sa zabava priređenih u društvene svrhe. Uoči Prvog svjetskog rata čitaonica prestaje s radom.⁶³

1938. godine osnovana je *Hrvatska čitaonica* za koju je bilo naglašeno da je nastavak *Čitaonice Gjurgjevačke* iz 1876., odnosno one koja je prestala s radom 1912. Ipak, najveću

⁶⁰ Šabarić, A. Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu : pismeni rad za stručni bibliotekarski ispit. Đurđevac : Centar za kulturu, 1999. Str. 2.

⁶¹ Šabarić, A. Nav. dj., str. 3.

⁶² Šabarić, A. 130 godina đurđevačkog knjižničarstva. // Podravski zbornik 2006. / Urednik Dražen Ernečić. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 2006. Str. 341 – 350.

⁶³ Šabarić, A. Nav. dj., str. 341 – 342.

zaslugu za obnavljanje knjižnice i čitaonice u Đurđevcu zaslužuje Stjepan Kušec te 1948. osniva *Kotarsku knjižnicu*. 1958. knjižnica mijenja naziv u *Narodna knjižnica i čitaonica*.⁶⁴

U vremenu od sedamdesetih do devedesetih godina đurđevačka je knjižnica doživjela nekoliko promjena, a od 1962. do 1992. djelovala je u sastavu Narodnog sveučilišta pod nazivom *Knjižnica i čitaonica* i *Knjižnica i čitaonica Centra za kulturu Narodnog sveučilišta*. Godine 1992. knjižnica izlazi iz sastava Narodnog sveučilišta i prelazi u sastav Centra za kulturu, a 1996. godine knjižnica se seli u današnje prostore na glavni gradski trg. 2001. godine knjižnica izlazi iz sastava Centra za kulturu i postaje samostalna knjižnica pod novim nazivom *Gradska knjižnica Đurđevac*.⁶⁵

2.2.1. Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Đurđevac

Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Đurđevac osnovana je tek 1993. godine zbog brojnih problema s kojima se ona kroz godine susretala - nedostatak prostora, česta izmjena djelatnika i njihova nestručnost. Prikupljana je građa vezana uz uži zavičaj, odnosno općinu Đurđevac u njenim tadašnjim administrativno – teritorijalnim granicama. Kako bi građa ušla u zavičajnu zbirku ona mora sadržajno govoriti o zavičaju ili u njoj trebaju postojati podaci koji govore o zavičaju. Zavičajna zbirka sadrži i knjige koje ne govore o zavičaju, ali su tiskane u mjestu, knjige znamenitih mještana poput Božice Jelušić, Mare Matočec, Zdravka Seleša, Đuke Tomrlina Picoka, Ivana Goluba, Marice Hasan i dr.

Lokalne novine i časopisi također su našli mjesto u zavičajno zbirci: *Đurđevači vjesnik* (1952. – 1955.), *Podravec* (1991. – 1992.), *Podravska gruda*, *Koko – esperantski list*, *Naš list*, *Podravski zbornik*, *Podravski list* i *Glas Podravine*.⁶⁶

Također, u zbirci se mogu pronaći putopisi i pisma znamenitih ljudi zavičaja, grafike, crteži, video kasete na kojima je snimljen materijal značajnih manifestacija zavičaja, plakati, razglednice Đurđevca, katalozi, ulaznice, programi priredaba, diplomski i doktorski radovi o Đurđevcu te oni radovi koje su pisali Đurđevčani. Najveći dio zbirke čine mnografske publikacije.⁶⁷

⁶⁴ Šabarić, A. Nav. dj., str. 344 – 345.

⁶⁵ Šabarić, A. Nav. dj., str. 347 – 348.

⁶⁶ Šabarić, A. Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu : pismeni rad za stručni bibliotekarski ispit. Đurđevac : Centar za kulturu, 1999. Str. 33 – 34.

⁶⁷ Šabarić, A. Nav. dj., str. 34.

Vrijednu donaciju knjižnici darovali su njezini mještani – Vedrana Škunca i Velimir Piškorec. Gospođa Vedrana Škunca darovala je knjižnici oko 200 knjiga tiskanih početkom ili u prvoj polovici 20. st., a od velikog su značaja uvezena godišta časopisa *Srce* (1933.), časopis *Smilje* (1932. – 1934.) u izdanju Hrvatskog pedagoškog – prosvjetnog zbora te časopis *Andeo čuvar* (1941. – 1943.) u kojima je kratke priče objavio đurđevački učitelj Martin Fuček. Knjige potječu iz privatne knjižnice obitelji Fuček, odnosno Ljubić.

Velimir Piškorec, redoviti profesor na Katedri za njemački jezik Odsjeka za germanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, rođeni Đurđevčanin, darovao je Gradskoj knjižnici oko 500 knjiga različite tematike – školske lektire, klasike svjetske i hrvatske književnosti, zavičajne autore, djela iz povijesti i teorije književnosti, knjiga na esperantu i njemačkom jeziku te stručnih časopisa.⁶⁸

2.2.2. Obrada i zaštita zavičajne građe

Građa je inventarizirana, jednim djelom i obrađena. Dio zbirke koja ima određenu vrijednost smještena je na Studijski odjel u staklene ormare te je se ne može posuditi, ali joj se može pristupiti u čitaoničkom dijelu knjižnice. Uglavnom se radi o novinama, časopisima, zbornicima, plakatima, grafikama i razglednicama te starijim monografijama. Ostatak zavičajne zbirke smješten je na Odjelu za odrasle i nalazi se u slobodnom pristupu.

Sitni tisak, dio AV građe, plakati i razglednice nisu obrađeni, ali se čuvaju u staklenim ormarima i kutijama te čekaju obradu. Također, u knjižnici se nalazi i donacija slikara Zdravka Šabarića, a radi se o portretima znamenitih Đurđevčana i nije obrađena, ali je izložena u prostorima Studijskog odjela.

Stručna obrada građe obavlja se uz pomoć računalnog programa METELWin, a fond građe se inventarizira i u računalnom programu, ali i u zasebnim inventarnim knjigama. Omeđene publikacije katalogiziraju se prema *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone*, a klasificiraju se prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji. Većina serijskih publikacija je obrađena, a ona koja nije, pohranjena je u staklene ormare, a poredane su prema godištim i brojevima te čekaju na obradu. Sva obrađena građa dostupna je u elektroničkom katalogu. Sva obrađena građa nosi oznaku ZF odnosno zavičajni fond.

⁶⁸ Brozović, V. Vrijedne donacije u đurđevačkoj Gradskoj knjižnici. // Svezak : glasnik Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 4, 4(2002), 11.

Gradska knjižnica Đurđevac digitalizirala je stare đurđevačke novine *Podravec* (1991. – 1992.), *Đurđevački vjesnik* (1952. – 1969.) i *Novi Podravec* (1953.), a digitalnoj zbirci starih đurđevačkih novina može se lako pristupiti sa službenih stranica Gradske knjižnice Đurđevac.

Ono što ima posebnu vrijednost za Đurđevac i pravi je primjer njegovanja zavičajnosti mjesta su *Kalendari – plakati* koje svake godine izdaje Ogranak Matice hrvatske u Đurđevcu i Gradska knjižnica Đurđevac. *Kalendari – plakati* uz kalendar donose životopis i djela likovnih umjetnika i književnika Đurđevca i okolice.

Gradska knjižnica Đurđevac trenutno ima obrađenu 2 291 tiskanu građu u koju ubrajaju i novine, časopise i zbornike, 37 rukopisa, 6 dvodimenzionalnih grafika i 1 muzikaliju.

2.3. Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci

Već smo spomenuli kako se prve knjižnice osnivaju po uzoru na ilirske čitaonice. Povijest Gradske knjižnice 'Franjo Marković' veže se za 1838. godinu kada je Ljudevit Farkaš Vukotinović po uzoru na ilirske čitaonice osnovane u Varaždinu, Karlovcu i Zagrebu, osnovao Ilirsku čitaonicu u Križevcima. Križevačka knjižnica i čitaonica najstarija je kulturna institucija u gradu. Nastala je u vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda kao simbol želje za očuvanjem hrvatskog identiteta i hrvatskoga jezika i kulture. U knjižnici su odgajane mnoge generacije djece, znanstvenika, poljoprivrednih naučnika i profesora Gospodarskog učilišta, prosvjetnih djelatnika i ostalih žitelja Križevaca i Kalničkog prigorja.⁶⁹

1861. *Ilirska čitaonica* mijenja naziv u *Narodna čitaona*, a 1911. u *Hrvatska čitaonica*. Nakon Drugog svjetskog rata knjižnica djeluje u sastavu *Kluba kulturno prosvjetnih radnika* do 1956. kada je registrirana kao samostalna ustanova. Godine 1961. knjižnica je pripojena *Narodnom sveučilištu*, a od 1999. djeluje kao samostalna ustanova pod nazivom *Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci*.⁷⁰

2.3.1. Zavičajna zbirka 'Crisiensia'

Zavičajna zbirka *Crisiensia* zauzima posebno mjesto u knjižnici jer sadrži vrlo vrijednu staru građu. Obuhvaća knjige, brošure, razglednice, kataloge, periodiku, zbirku novinskih izrezaka,

⁶⁹ Janeš – Žulj, Marjana. 170. obljetnica Gradske knjižnice 'Franjo Marković' Križevci. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 10, 10(2008), 40.

⁷⁰ Janeš – Žulj, M. Nav. dj., str. 40.

muzikalije, grafičke mape, sitni tisak, AV građu koje svjedoče o bogatom kulturnom, povijesnom i gospodarskom životu Križevaca i potkalničkog kraja.⁷¹

Cilj osnivanja *zavičajne zbirke Crisiensia* 1975. godine jest sakupljanje knjižnične građe koja se u bilo kojem smislu odnosi na zavičaj. Jedna od prvih aktivnosti kod formiranja ove zbirke bilo je prikupljanje novinskih članka u hemeroteku, zbirku novinskih isječaka. Fond su najprije činile publikacije koje su bile u sastavu same knjižnice, a s vremenom se taj broj povećavao i nadopunjavao naslovima koji su u fond dolazili preko ostavštine starijih Križevčana.⁷²

2.3.2. Sadržaj zbirke

Fond zbirke čini građa iz različitih razdoblja, a najstarije djelo potječe iz 1730. godine čiji je autor poznati Križevčanin Nikola Benger te knjiga iz 1737. godine Franje Zdelara. Knjižnica se ponosi originalnim primjerkom Gajeve *Kratke osnove horvatsko-slavenskoga pravopisa* iz 1830. godine. U zbirci se može naći i djelo *Putovanje po Bosni* Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz 1858. godine, a koje se ističe starim pečatima. Zanimljiva je i sitnija građa, stari dokumenti, zbirke starih pozivnica, stare članske iskaznice, razglednice i dr.⁷³

Iako je jedan od uvjeta smještaja građe u zavičajnu zbirku da ona pokriva određeno područje bilo svojim sadržajem, mjestom tiskanja ili osobama koje su nekada živjele ili žive na području koje obuhvaća zavičajna zbirka, u križevačkoj zavičajnoj zbirci može se pronaći i građa koja ne ispunjava taj kriterij, ali je izrazito vrijedna i važna. Radi se o knjižničnoj građi sa starim oznakama i pečatima. Riječ je o starijoj literaturi, uglavnom knjigama koje su obilježene raznim pečatima i naljepnicama. Te su oznake isključivo vezane za lokalne institucije i radnje, te potječu iz različitih razdoblja, a sam sadržaj građe kao i autori nisu vezani za križevački zavičaj. Pečati su svjedoci vremena, svjedoci povijesnog puta publikacija. Takva građa smještena je na posebnu policu koja nosi naziv *Stari pečati*. Same oznake smještene su na različite dijelove knjiga, od korica i naslovnica do stranica ispunjenih tekstom. Tako je na jednoj stranici moguće vidjeti i nekoliko pečata različitih institucija ili različite pečate istih institucija koje su kroz godine mijenjale svoje nazive. Djela obilježena

⁷¹ Zavičajna zbirka 'Crisiensia'. // Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci. [citirano: 2017-08-18] Dostupno na: http://www.knjiznica-krizevci.hr/ekatalog/zbirka_zzc.asp

⁷² Đikić, I. Značenje zavičajne zbirke 'Crisiensia' Gradske knjižnice 'Franjo Marković' Križevci. // *Cris* : časopis Povijesnog društva Križevci 16, 1(2013), 320 – 341.

⁷³ Đikić, I. Nav. dj., str. 325.

pečatima dobivaju dodatnu vrijednost jer omogućuju proučavanje odnosa između pojedinih institucija, političkih ideologija, situacija i uvjerenja.⁷⁴

Od serijskih publikacija u zbirci se nalaze razni znanstveni i kulturni časopisi, godišnjaci, školski listovi, zbornici i novine. Dnevne i tjedne novine knjižnica ne čuva trajno već šest mjeseci, a nakon toga izrezuje članke iz novina koji se odnose na križevačko područje i lijepe ih na hamer papir te čuvaju u kronološki poredanim mapama. *Podravski list* je iznimka i on se čuva u cjelosti budući da se većina njegovog sadržaja redovito odnosi na križevačko područje. Od starijih časopisa, knjižnica u svojoj zbirci čuva originale ili pretiske *Danice Ilirske*, *Leptira*, *Gospodarskog lista*, *Vienca*, *Velebita*, *Vjesnika*, *Domaćeg ognjišta*, *Doma i svieta*, *Nevena*, *Crisa*, *Podravskog zbornika*, *Sveska – časopisa Društva knjižničara Bilogore*, *Podravine i Kalničkog prigorja*, *Samotresa*, *Kaja*, *Podravine* i mnogih drugih. Časopisi *Savremenik*, *Mladi Hrvat* i *Grič* čuvaju se u samo jednom primjerku. S obzirom da se u Križevcima nalazi i Grkokatolička biskupija, knjižnica posjeduje i publikacije vezane za grkokatolike poput *Eparhijskog vjestnika* i *Žumberačkog krijesa* koji izlazi i danas.⁷⁵

Važno je napomenuti da su najstariji članci iz hemeroteke skenirani i obrađeni te pohranjeni na CD rom-u u pdf formatu. Glavna svrha digitalizacije starih časopisa i članaka je zaštita i očuvanje hemeroteke, dostupnost podataka, mogućnost pretraživanja podataka korištenja građe i ušteda prostora. Članci se digitaliziraju pomoću dva postupka: skeniranjem i OCR-om – pretvaranjem u tekst, a tako obrađenim člancima može se pristupiti putem internetskih stranica knjižnice.⁷⁶

U zbirci se čuvaju djela poznatih Križevačana, ali i onih koji su neko vrijeme boravili i radili na području Križevaca, poput Franje Markovića, pjesnika i filozofa, Milana Grlovića, novinara i jednog od utemeljitelja Hrvatskog novinskog društva, prijevodi djela glumice Nine Vavre, Ljudevita Modeca, Zvonimira Baloga, Sidonije Rubido Erdödy, Tadije Smičiklase, Antuna Nemčića Gostovinskog, Mirka Bogovića, Milutina Cihlara Nehajeva, književnika i kemičara koji je radio kao asistent na Agrikulturno – kemijskom zavodu Kraljevskog gospodarskog i šumarskog učilišta, Slavka Kolara koji je studirao na Gospodarskom učilištu u

⁷⁴ Đikić, I. Nav. dj., str. 326.

⁷⁵ Đikić, I. Nav. dj., str. 326 – 327.

⁷⁶ Janeš, L. Digitalizacija hemeroteke u Gradskoj knjižnici 'Franjo Marković' Križevci – 2. dio. // Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 6, 6(2004), 17.

Križevcima i dr. Njihova povezanost sa zavičajnom zbirkom očituje se kroz novinske članke, kataloge, brošure i knjige drugih autora koji govore o njima.⁷⁷

Križevci su oduvijek poznati po poljoprivrednim školama i kao što je gore navedeno, brojni su poznati književnici, ali i drugi znanstvenici i profesori prolazili kroz Križevce kako bi se školovali ili predavali na Kraljevskom višem gospodarskom i šumarskom učilištu odnosno Gospodarskom učilištu. Zbog ovako važnog položaja Križevaca na području poljoprivrede i gospodarstva, zavičajna zbirka prepuna je starih, ali i novih izdanja udžbenika i knjiga iz područja kemije, anatomije i fiziologije domaćih životinja, ribogojstva, genetike, ratarstva, vinogradarstva, voćarstva i dr. Njihova najstarija izdanja datiraju iz 19. st., a osobito su vrijedna djela koja sadrže rukopisne potpise i posvete iz toga doba.⁷⁸

2.3.3. Obrada i zaštita zbirke

Zbirka broji oko 3 000 svezaka knjiga i ostale građe. Smještena je u zasebnu prostoriju male kvadrature, a dio se nalazi i na Studijskom odjelu. Većina je zavičajne građe poredana abecednim redom na drvenim policama ili u staklenim ormarima. Građa je smještena i raspoređena prema vrsti, a jedan dio građe, točnije sitni tisak, audiovizualna građa i dokumenti, smješten je u posebnim registratorima i kutijama. Većini zbirke se ne može slobodno pristupiti, ali je korisnicima omogućeno koristiti zbirku u prostorima gdje se zbirka nalazi ili na Studijskom odjelu. Građa koja je dostupna u elektroničkom katalogu nosi oznaku ZZC – zavičajna zbirka Crisiensia. Građu nabavljaju kupnjom ili darom građana i ustanova. Stručna obrada građe obavlja se kao i za ostatak fonda samo što je obrada detaljnija i vrši se uz pomoć programa METELWin. Fond zbirke se inventarizira u računalnom programu s ostalom građom, ali se vodi posebna registar građe koja spada u zavičajnu zbirku. Omeđene publikacije katalogiziraju se prema *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone*, a klasificiraju se prema Univerznoj decimalnoj klasifikaciji.⁷⁹

Serijske publikacije nisu u potpunosti evidentirane pa je dio građe obrađen, a dio neobrađen. Obradena građa nalazi se u katalogu i smještena je prema brojevima i godištima. Efemerna građa, rukopisi, fotografije, plakati, karte i dr. nisu u potpunosti obrađeni nego su po godištima razvrstani u mape i kutije na kojima je obilježena godina izdanja. Obradeni dio je smješten na internetske stranice knjižnice. Uglavnom su digitalizirane stare razglednice

⁷⁷ Đikić, I. Nav. dj., str. 328 – 332.

⁷⁸ Đikić, I. Nav. dj., str. 332.

⁷⁹ Đikić, I. Nav. dj., str. 323.

Križevaca i Kalnika, zbirke pozivnica i ostalih starih dokumenata. Gotova sva obrađena građa može se pronaći u elektroničkom katalogu knjižnice.⁸⁰

⁸⁰ Đikić, I. Nav. dj., str. 323 – 324.

3. Tiskarstvo i nakladništvo u ulozi bogaćenja zavičajnih zbirki

Pisati o zavičajnim zbirka, a ne dotaknuti se tiskarstva i nakladništva, bila bi velika šteta. U ovome poglavlju predstavljeni su najznačajniji tiskari i nakladnici koji su svojim radom doprinijeli popunjavanju i bogaćenju knjižničnih zavičajnih zbirki, ali i razvitku kulture na području Koprivničko – križevačke županije, a zahvaljujući kojima je knjiga podravskog kraja, podravske autora promovirana širem čitateljstvu.

3.1. Tiskara Vinka Vošickog

Iako je na području Koprivnice djelovalo nekoliko tiskara poput prve koprivničke tiskare i knjigovežnice grafičkog majstora Tite Kostinčera otvorene 1855. godine, tiskare Milana Neugebauera koja je počela s radom 1897. godine te ona Ivana Kuzmića koja je bila kratkog vijeka (od 1900. – 1902.), među njima je najveći doprinos dala dobro organizirana i modernizirana tiskara českog doseljenika Vinka Vošickog.⁸¹

U knjižari Vinka Vošickog djelovali su solidno obrazovani grafičari, braća Valko i Đuro Loborec koji kasnije otvaraju svoju vlastitu tiskaru. Sve tiskarske radionice, osim one Vinka Vošickog bile u uglavnom skromno opremljene, a tiskarski pribor je bio poprilično zastario. Vinko Vošicki je pokazao smisao za organizaciju i posuvremenjivanje grafičke tehnike te je koprivničko tiskarstvo veoma uznapredovalo što je doprinijelo i povećanju izdavačke djelatnosti.⁸²

Prije Prvog svjetskog rata Vošicki je u svojoj tiskari izdavao manje značajne lokalne tjednike ispunjavajući želje i narudžbe mjesnih stranačkih glavešina, a od 1911. izdavao je obiteljski časopis *Zora* koji je uređivala književnica i pjesnikinja Marija Kumičić, supruga slavnog hrvatskog književnika Eugena Kumičića. Tiskara V. Vošickog umnožila je i svijet obogatila milijunima svezaka najraznovrsnije građe: kalendara, dječjih priča, putopisa i sl. U njegovoj *Svjetskoj biblioteci* nalaze se značajna imena svjetske i domaće književnosti, od Tolstoja, Goethea, Hugoa, Zole do Scotta, Wildea i drugih. Izdavao je nekoliko časopisa: *Književnu republiku*, *Domaće ognjište*, *Zagrebački ilustrirani list*, *Vinogradar* i *voćar*. Sve to upotpunjuje izdavačku djelatnost Vinak Vošickog.⁸³

⁸¹ Blašković, V. Marginalije o koprivničkoj izdavačkoj djelatnosti. // Podravski zbornik 75. / Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1975. Str. 105 – 109.

⁸² Blašković, V. Nav. dj., str. 106.

⁸³ Blašković, V. Nav. dj., str. 106 – 107.

Ono po čemu je Vošicki poznat na području hrvatskog tiskarstva je činjenica da je unatoč političkim neprilikama, Vošicki otvorio vrata svoje tiskare za autore poput Miroslava Krležu i Augusta Cesarca kojima su brojne druge tiskare okretale leđa u nepovoljnim godinama. Tako je u Koprivnici prvi puta tiskana Krležina *Književna republika* te njegova djela *Vučjak* i *Novele*. August Cesarec u Vošickovoj tiskari izdaje djela *Careva kraljevina* i *Zlatni mladić*.⁸⁴

Vošicki je bio aktivni sudionik i cijenjeni suradnik u kulturnom životu Koprivnice. Isticao se svojom borbom za osnivanje gradskog i zavičajnog muzeja u Koprivnici. No, prije svega bio je izdavač – nakladnik, knjižar i tiskar. Realan čovjek s razvijenim osjećajem za lijepo i plemenito.⁸⁵

3.2. Tiskara Gustava Neuberga

1878. godine u Križevcima djeluje tiskara, knjigovežnica, knjižara i papirnica Gustava Neuberga čiji su knjigotiskarski proizvodi odlikovani na izložbama u Trstu (1880.) i na Milenijskoj izložbi u Budimpešti (1896.). U zavičajnoj zbirci *Crisiensia* danas se čuvaju *Žumberačke elegije* iz 1886. Jovana Hranilovića, *Bošnjakuše* pisca Ivana Lepušića, *Logaritmične tablice* Dragutina pl. Šrama, profesora Gospodarskog učilišta. Mnoga djela izdana u njegovoj tiskari obilježena su i starim pečatima, o čemu svjedoče očuvane knjige u zavičajnoj zbirci *Crisiensia*.⁸⁶

3.3. Tiskara Vilka Schwartza

Vilko Schwartz 1905. godine kupuje tiskara Gustava Neuberga i postaje najveći i najugledniji tiskar u Križevcima. Pratio je novitete na području tiskarstva, a u njegovoj su knjižari radili stručni radnici. Tiskao je udžbenike za križevačko Visoko gospodarsko učilište, jedne od prvih udžbenika na hrvatskom jeziku koji su se koristili i nakon Drugog svjetskog rata. Izdavao je i povijesne publikacije, molitvenike, beletristiku, pjesmarice, prigodne plakate u više boja za obljetnice i priredbe, razglednice Križevaca i okolice, pozivnice te razne prigodne i tjedne časopise koje je djelomice i uređivao. Bio je vlasnik, odgovorni urednik i izdavač

⁸⁴ Blašković, V. Nav. dj., str. 107.

⁸⁵ Blašković, V. Nav. dj., str. 107.

⁸⁶ Đikić, I. Nav. dj., str. 334.

Križevačkog tjednika. Poticao je mlade autore i književnike na pisanje, pružao im materijalnu pomoć, ali i savjete. Sudjelovao je u kulturnom životu Križevaca.⁸⁷

3.4. Tiskara Peroslava Ljubića

Peroslav Ljubić, rodom iz sela Virje pored Đurđevca dao je veliki doprinos tiskanju knjiga na području Đurđevca i Virja. Danas ga se smatra jednim od najpoznatijih tiskara našeg kraja i prvim tiskarom koji je zabilježen u Đurđevcu. U Đurđevcu je svoju tiskaru otvorio 1895. godine, ali se ubrzo seli u Virje. Budući da između Virja i Đurđevca nije velika udaljenost, brojni su Đurđevčani i dalje koristili njegove usluge.⁸⁸

Po struci novinar, Peroslav je dobro znao što znači tiskara za gospodarstvo i kulturni napredak nekog mjesta. 1893. godine počele su izlaziti novine *Podravec*, prve novine u čitavoj Podravini koje 1905. mijenjaju naziv u *Hrvatske novine*. Glavni urednik, pokretač i izdavač bio je upravo Peroslav Ljubić, a služile su kao list za gospodarstvo, pouku i zabavu.⁸⁹

Pored novina, Peroslav Ljubić je uređivao i tiskao zabavno poučni list *Rusanova zvezda* (1897.). List je nosio naziv poznatog pjesnika Ferde Rusana, a i svrha mu je bila objavljivanje sastavaka, crtica, pjesama i pripovijedaka. Osim toga, list je imao didaktičku svrhu te su objavljivanji članci iz različitih znanstvenih područja, svjetske i hrvatske književnosti.⁹⁰

Zahvaljujući Peroslavu Ljubiću, Podravina, a posebno Virje i Đurđevac dobile su u naslijeđe vrijedni pisani prikaz života ljudi u Podravini s kraja 19. i početka 20. st.

3.5. Tiskarstvo i nakladništvo danas

Zahvaljujući časopisu Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja *Svezak*, kontinuirano se svake godine u njemu donosi posebno poglavlje rezervirano isključivo za prikaz djela izdanih na području Koprivnice, Križevaca i Đurđevca. Narodne knjižnice redovito donose novosti o zavičajnom izdavaštvu čime ne pratimo samo domaće izdavaštvo i tiskarstvo, već i pregled upotpunjavanja zavičajnih zbirki na području Koprivničko – križevačke županije.

⁸⁷ Đikić, I. Nav. dj., str. 334.

⁸⁸ Miholek, V. Tiskare i knjigovežnice u Đurđevcu. [citirano: 2017-08-19]. Dostupno na: <http://podravske-sirine.com.hr/2016/08/13/tiskare-i-knjigoveznice-u-durdevcu/>

⁸⁹ Krčmar, S. Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju. // Virje na razmeđu stoljeća : zbornik I. / Virje : Zavičajni muzej Virje, 1981. Str. 43 – 57.

⁹⁰ Krčmar, S. Nav. dj., str. 44 – 47.

Tako možemo vidjeti da danas na području Koprivnice, Križevaca i Đurđevca djeluje popriličan broj tiskara i izdavača koji svojim poslom doprinose očuvanju kulture i života našeg zavičaja. Kao nakladnici i izdavači kroz godine glavnu ulogu igraju ogranci Matice hrvatske koji djeluju na području Koprivnice, Križevaca i Đurđevca, zatim narodne knjižnice koje najčešće izdaju kataloge ili financijski pomažu u izdavanju djela zavičajnih književnika, osnovne škole, učilišta, stranke, gradovi, a veliki je broj autora koji izdaju svoja djela u vlastitoj nakladi. Od poznatih nakladnika i izdavača koji djeluju ili su djelovali na području Koprivnice, Križevaca i Đurđevac su: *Alineja, Šareni dućan, Veda, 4M, Novi svijet, Gradski muzej Križevci, Muzej grada Koprivnice, Gradska knjižnica Đurđevac i mnogi drugi.*

4. Promocija i informiranje javnosti o zavičajnim zbirkama

Rad na zavičajnoj zbirci je zahtjevan posao koji zahtijeva poseban pristup što se tiče stručne obrade, zaštite, ali i prikupljanja građe. Cilj rada na zavičajnoj zbirci nije samo prikupljanje građe, nego je tu zbirku potrebno popularizirati i informirati javnost o bogatstvu koje njihova knjižnica posjeduje.

Prikupljena i sređena zavičajna građa uz dobru informacijsku podršku daje knjižnici široke mogućnosti za pružanje usmenih i pismenih informacija o različitim temama iz zavičaja i za organiziranje različitih promidžbenih aktivnosti knjižničkog zavičajnog fonda. Neke od tema koje svaka knjižnica može iskoristiti za promociju svoje zavičajne zbirke su razne obljetnice povijesnih osoba ili suvremenika značajnih za kulturni, znanstveni ili društveni život zavičaja, obljetnice lokalnih udruga, ustanova, godišnjice važnih događaja iz različitih područja života u zavičaju, posebnosti jedinica zavičajne knjižnične građe poput *ex librisa*, *marginalija* i sl.⁹¹

Izdavačka djelatnost knjižnica drugi je oblik predstavljanja knjižnične zavičajne građe. Zavičajna zbirka objavljuje se u katalogima cijelog knjižničkog fonda ili biltenu prinova. Uz izložbenu djelatnost, knjižnice objavljuju i kataloge izložaba koji su od iznimne važnosti jer daju prikaz jednog važnog događaja. Zavičajna baština može se popularizirati izdavanjem pretisaka vrijednih jedinica fonda ili pretiscima starih razglednica, karata ili kalendara. Za knjižnice je važno i surađivati s ostalim ustanovama na njihovom području kako bi se organizirale književne večeri, promocije knjiga, predavanja i prezentacije o zavičaju i sl.⁹²

Knjižnice navedene u ovome radu svake godine na različite načine informiraju i podsjećaju javnost na važnost čuvanja kulturne baštine našega kraja. Svake godine organiziraju se brojne književne večeri sa zavičajnim književnicima, održavaju se manifestacije poput *Galovićevih jeseni* kada sve knjižnice zajedno surađuju na promociji ovog, za naš kraj važnog književnika, ogranci Matice hrvatske organiziraju znanstvena i stručna predavanja iz povijesti našega kraja, organiziraju se izložbe *ex librisa*, likovnih djela zavičajnih umjetnika, starih razglednica i pisama. Kontinuirano se radi na promociji zavičajne zbirke Koprivničko – križevačke županije.

⁹¹ Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 15.

⁹² Hrvatsko knjižničarsko društvo. Nav. dj., str. 15.

Zaključak

Kroz rad su predstavljene zavičajne zbirke tri najveće narodne knjižnice Koprivničko – križevačke županije – Gradske knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica, Gradske knjižnice Đurđevac i Gradske knjižnice 'Franjo Marković' Križevci. Ove su knjižnice pristale ustupiti podatke o građi zavičajne zbirke bez obzira na to je li građa obrađena ili čeka na obradu.

Da bi se razumijela zavičajna zbirka bilo je potrebno predstaviti povijest nastanka svake knjižnice te povijest nastanka njihovih zavičajnih zbirki. Knjižnice imaju bogate i vrijedne zbirke koje su veoma dobro obrađene. Kvalitetom obrade se ističu Gradska knjižnica u Križevcima i Koprivnici, dok je zavičajna građa u Gradskoj knjižnici Đurđevac nešto slabije obrađena zbog nedostatka stručnog osoblja. Ipak, Gradska knjižnica Đurđevac, kvalitetom obrađene građe ne zaostaje za križevačkom i koprivničkom.

Svaka je knjižnica prilikom obrade i zaštite maksimalno poštivala upute, zakone i pravilnike o zavičajnoj zbirci. Obradena građa je raspoređena prema vrsti, uglavnom se nalazi u zatvorenom pristupu, pohranjena je u zatvorene ormare i ladice, izdvojena iz općeg fonda i posebno označena. Knjižnice vode zasebne inventarne knjige i registre o zavičajnoj građi, ulažu onoliko sredstava i vremena koliko mogu u digitalizaciju djela, pri čemu prednost imaju stare novine i časopisi te najvrjednija građa. Prilikom obrade koriste se Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga Eve Verone, a građa je klasificirana prema pravilima Univerzalne decimalne klasifikacije. Knjižnice građu nabavljaju ili kupnjom ili darom, mnoge od njih sudjeluju u financiranju izdavanja i tiskanja djela zavičajnih književnika, istraživača i znanstvenika. Knjižnice nisu upoznate s točnim brojem građe koju posjeduju budući da jako puno građe čeka obradu, ali su zato podaci za obrađenu građu točni.

U radu se nalazi i poglavlje o tiskarstvu i nakladništvu na području Koprivničko – križevačke županije budući da je to neizostavna tema kada se govori o formiranju zavičajnih zbirki jer su mnoga djela dokaz tiskarstva i nakladništva, ali i života ljudi na ovome području, a zahvaljujući njima danas knjižnice mogu formirati svoje zavičajne zbirke bogatim i vrijednim djelima. Spominje se i promocija zavičajnih zbirki te informiranje javnosti budući da je to jedini način da kultura nekog kraja dobije na važnosti u očima lokalnog stanovništva, a koje će možda dovesti i do vrijednih darova knjižnici.

LITERATURA

Batur, M.; Barbarić, A. Audiograđa kao dio zavičajne zbirke u narodnoj knjižnici : studija slučaja radijskih emisija Ivana Hermana. // *Libellarium : journal for the research of writing, books, and cultural heritage institutions* 9, 1(2016), 1-30. DOI: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/254>

Blašković, V. Marginalije o koprivničkoj izdavačkoj djelatnosti. // *Podravski zbornik 75. / Koprivnica : Muzej grada Koprivnice*, 1975. Str. 105 – 109.

Brozović, V. Vrijedne donacije u đurđevačkoj Gradskoj knjižnici. // *Svezak : glasnik Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja* 4, 4(2002), 11.

Đikić, I. Značenje zavičajne zbirke 'Crisiensia' Gradske knjižnice 'Franjo Marković' Križevci. // *Cris : časopis Povijesnog društva Križevci* 16, 1(2013), 320 – 341.

Hrvatsko knjižničarsko društvo. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // *HKD novosti* (2009). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

Janeš, L. Digitalizacija hemeroteke u Gradskoj knjižnici 'Franjo Marković' Križevci – 2. dio. // *Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja* 6, 6(2004), 17.

Janeš – Žulj, Marjana. 170. obljetnica Gradske knjižnice 'Franjo Marković' Križevci. // *Svezak : časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja* 10, 10(2008), 40.

Krčmar, S. Tiskare i izdavačka djelatnost u Virju. // *Virje na razmeđu stoljeća : zbornik I. / Virje : Zavičajni muzej Virje*, 1981. Str. 43 – 57.

Miholek, V. Tiskare i knjigovežnice u Đurđevcu. Dostupno na: <http://podravske-sirine.com.hr/2016/08/13/tiskare-i-knjigoveznice-u-durdevcu/>

Misija. / Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=22&n=2>

Petrić, H. Prve knjižnice i čitaonice u Koprivnici (1650. - 1869.) // *Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica*, 2010. Str. 16 – 30.

Sabolović – Krajina, D. Gradska knjižnica i čitaonica u Koprivnici 1945. – 1994. // *Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650 – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica*, 2010. Str. 70 – 115.

Strmečki, J. Čitaonice i knjižnice u Koprivnici (1871. – 1945.) // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 30 – 42.

Strmečki, J. Caproncensis – zavičajna zbirka knjižnice i čitaonice Frana Galovića Koprivnica // Podravski zbornik 1998 – 1999. / Glavni urednik: Hrvoje Petrić. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1999. Str. 361 – 379.

Šabarić, A. Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu : pismeni rad za stručni bibliotekarski ispit. Đurđevac : Centar za kulturu, 1999.

Šabarić, A. 130 godina đurđevačkog knjižničarstva. // Podravski zbornik 2006. / Urednik Dražen Ernečić. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 2006. Str. 341 – 350.

Tošić – Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu 1, 1(2010), 307 – 314. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/55005>

Tošić Grlač, S. Hebrang Grgić, I. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova / 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj ; uredila Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 51 – 64.

Ujlaki, K. Posebne zbirke Knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica. // Knjižnice i čitaonice grada Koprivnice 1650. – 2010. : Spomenica knjižnice i čitaonice 'Fran Galović' Koprivnica / Koprivnica : Knjižnica i čitaonica 'Fran Galović' Koprivnica, 2010. Str. 161 – 171.

Vuković – Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113 – 120.

Zavičajna zbirka 'Crisiensia'. // Gradska knjižnica 'Franjo Marković' Križevci. Dostupno na: http://www.knjiznica-krizevci.hr/ekatalog/zbirka_zzc.asp